

Література

1. Ратушний С. Міжнародне співробітництво у протидії торгівлі жінками / С. Ратушний // Проблеми міграції. – 1998. – № 3. – С. 13.
2. Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація»[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studcon.org/shlyahy-poperedzhennya-torgivli-zhinkamy>
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/995_789.
4. Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (995_791), що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_791
5. Огляд механізмів, засобів і правоохоронних заходів для боротьби з торгівлею людьми в Україні / С. Кривошеєв, Ст. Куц, Ст. Соболев. – К.: MOM, 2006. – 111 с.
6. Надьон О. Торговля жінками: чинники, складові та шляхи подолання [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://www.pravo.vuzlib.su/book_z726_page_4.html
7. Лизогуб. Я. Г. Еволюційний процес нормативно-правового регулювання міжнародно-правової боротьби з торгівлею людьми як злочином, що посягає на свободу та недоторканність людини / Я. Г. Лизогуб // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Науково-теоретичний журнал. – 2000. – Вип. 4. – С. 83-94.

Анастасія Владиславівна Ятманова – студентка II курсу
Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Світлана Андріївна Лубенець** – викладач кафедри
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ

СПІВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У Статуті ООН принцип рівноправності і самовизначення народів закріплений як загальновизнана норма міжнародного права. Однак, дослідження питання права народів, націй на самовизначення як правової основи міжнародної правосуб'єктності народів та націй, що борються за самовизначення, залишається і досі актуальним для сучасного

міжнародного права, особливо враховуючи, що під час його реалізації виникає колізія з такою категорією, як державний суверенітет та відповідно принципом територіальної цілісності держав.

На перший погляд принцип самовизначення народів та територіальної цілісності держав є рівнозначними, адже обидва закріплені в Статуті ООН [1], Декларації про принципи міжнародного права [2] та багатьох інших міжнародних конвенціях, але при більш детальному аналізі стає зрозуміло, що не завжди вони можуть бути такими, адже за деяких обставин один із зазначених принципів має поступитися іншому.

Так, наприклад, якщо розглядати націю в політичному сенсі, то поняття «державний суверенітет» і «національний суверенітет» збігаються [6], а отже, принципи самовизначення нації та територіальної цілісності в даному випадку не суперечать один одному.

З іншого боку, якщо аналізувати націю в етнічному значенні, то суб'єктами права на самовизначення є титульна нація, корінні народи та національні меншини, а формами самовизначення можуть бути як недержавна, так і державотворча [5]. Відповідно до Декларації про принципи міжнародного права формами здійснення народами права на самовизначення є: створення власної незалежної держави; добровільне входження до складу якоїсь держави або об'єднання з нею; встановлення будь-якого іншого політичного статусу, вільно визначеного народом [2].

Отже, коли мова йде про націю в етнічному розумінні, яка прагне до державотворчої форми самовизначення, досліджувані принципи просто не можуть бути рівнозначними, оскільки вступають в протиріччя, тому один з них має поступитися іншому, у зв'язку з цим постає питання визначення пріоритетності поміж ними.

Декларація про принципи міжнародного права пропонує наступну формулу щодо визначення пріоритетності: з одного боку, зобов'язує кожну державу утримуватись від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народи їх права на самовизначення, а з іншого, – надає народам право застосовувати відповідні заходи проти таких насильницьких дій, чинити їм опір та домагатися і отримувати підтримку згідно Статуту ООН. Одночасно закріплює положення, відповідно до якого, якщо суверенна і незалежна держава дотримується в своїх діях принципу рівноправності і самовизначення народів і внаслідок цього має уряд, що представляє весь народ без розрізнення раси, віросповідання або кольору шкіри, що проживає на відповідній території, то принцип самовизначення не повинен тлумачитись як такий, що санкціонує або заохочує будь-які дії, що б призвели до розчленування або часткового, або повного порушення територіальної цілісності, або політичної єдності такої держави [2].

Отже, доки держава не порушує принцип рівноправності і самовизначення народів, доти народ не має права реалізувати самовизначення в державотворчій формі, тобто в такій ситуації визнається

пріоритет принципу територіальної цілісності. У разі ж порушення – настає пріоритет принципу самовизначення.

Формула начебто проста і зрозуміла, однак на практиці не все так просто, адже у зв'язку з цим виникає ряд питань. По-перше, щодо характеристики порушень, їх видів та ступеня тяжкості як підстави виникнення права на самовизначення.

Крім того, важливими є питання, хто вирішує, чи «доцільно» добиватися реалізації права на державний суверенітет окремої етнічної спільноти, що входить до складу багатонаціональної держави та як відмежувати намагання окремої нації реалізувати право на самовизначення від проявів сепаратизму [5].

Щодо самого суб'єкта реалізації права на самовизначення як у доктрині, так і на нормативному рівні не існує чіткої визначеності. З цього приводу існують кардинально протилежні думки. Так, В. Тишков вважає, що принцип самовизначення стосується виключно колоніальних країн і не припускає етнічного тлумачення суб'єкта самовизначення – народу [7]. А на думку М. Буроменського, «принцип самовизначення справді «переріс» надану йому роль в антиколоніальній боротьбі та тим самим набув якості постійного, тривалого права народу, незалежно від наявності чи відсутності в останнього політичної організації у вигляді держави» [4].

Так дійсно у Статуті ООН й інших документах цієї організації зафіксовано право народів, а не націй, на самовизначення. Водночас слід зазначити, що узвичаєного в рамках світового співтовариства поняття «народ», незважаючи на наявні в доктрині міжнародного права більше 100 формулювань, немає дотепер. Судячи зі світової практики здійснення права народів на самовизначення, у тому числі й у тих випадках, коли це проходило під спостереженням ООН, поняття «народ» містить у собі плем'я, групу племен, народність, етнічну націю, релігійну спільність, мовну спільність[3].

Сьогодні у світі є чимало прикладів намагання частин населення окремих держав реалізувати своє право на самовизначення та створити незалежні держави. Це і Косово, і Падання на півночі Італії, і Каталонія та Країна Басків в Іспанії, Корсика у Франції, Придністровська молдавська республіка, Східна Осетія, Абхазія, Нагірний Карабах [5], не говорячи вже про так звані «луганську та донецьку народні республіки».

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що уникання в міжнародних нормативно-правових актах чітко конкретизованих формулювань щодо права народів (націй) на самовизначення та встановлення пріоритету будь-якого з принципів (самовизначення та територіальною цілісністю) над іншим, пояснюється побоюваннями втягнути світ у хаос. Дійсно, реалізація права народів (націй) на самовизначення є певною загрозою територіальній цілісності держави, однак, з іншого боку, заперечення такого права так само, як його недостатня визначеність, орієнтує на пошук штучного сепаратизму,

дозволяє недобросовісним суб'єктам, маніпулюючи поняттями, зловживати правами. Тому нагальним і необхідним вбачається на нормативному рівні встановити правові та процесуальні підстави виникнення та реалізації права на самовизначення, а саме, уніфікувати відповідні поняття «народ», « етнос», «нація», «етнічна група»; визначити за вказаними суб'єктами відповідні форми самовизначення; встановити умови, за яких нація як етносоціальна спільність може набути якостей спільності політичної та реалізувати своє право на самовизначення в державотворчій формі; розмежувати зміст принципів самовизначення народів і територіальної цілісності. А також, в цілому погоджуючись з формулою встановлення пріоритетності поміж досліджуваними принципами (оскільки, як вже зазначалось, за різних умов пріоритет не може бути сталим і повинен змінюватись), вважаємо, що вона потребує вдосконалення шляхом конкретизації характеристик порушень, їх видів та ступеня тяжкості як правової основи виникнення права на самовизначення.

Література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010
2. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24.10.1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_569
3. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. – Х.: Одиссей, 2008. – 704 с.
4. Буроменский М. В. Политические режимы государств в международном праве. Влияние международного права на политические режимы государств. – Х., 1997. – С. 98.
5. І. Куян Співвідношення принципів територіальної цілісності держави та права націй на самовизначення як складових частин державного суверенітету /Віче / Журнал / Наукова бібліотека – №14, липень 2009[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1554/>
6. О.Ф. Скаун Теорія права і держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1262091843012/pravo/teoriya_prava_i_derzhavi
7. Тишков В. Забыть о нации (Постнационалистическое понимание национализма). – <http://old.iea.ras.ru/Russian/personnel/Tishkov/forget.html>